

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00994301 (Q)

2906

КНИГОЗБІРНЯ
"СТУДІОН"
у Львові

Пробв. метки : 05 (с 47.743 Л)
диртний : 8(с)У : 1917" - 3

1,50р

М. 72316

25.567

Львів. Бібліотека
Р

БІБЛІОТЕКА СТАНЦІЇ
Українська
Ч 257.

Рік 1918.

Ч. 57.

ПРОСВІТНІ ЛИСТКИ.

ЗМІСТ:
ПАНАС МИРНИЙ: МОРОЗЕНКО

Книгозбірня
"СТУДІОН"
у Львові

Морозенко.

Спи Пилипку, спи! Он чуєш, яке на дворі
схопило ся? Гуркоче, гуде та виє... Розгуляв ся
Морозенко! Нема впину старому дідузі: аж пи-
щить усе, а він немилосерний, давить... Знаєш
Оленчиного Андрійка? Вкусив бідного за паль-
чик, аж ногтик побілів, пучка опухла. Тепер мати
його вовтузиться з ним: не знає сердешна, яку
йому пораду дати. Почне одтирати, Андрійко
плаче: пальчик болить; давай хукхать, одігрі-
вати, а хлопя ще дужче займаєть ся... А все че-
рез те, що не слухав матери. Мати казала йому
„не ходи синку на двір — Морозенко лютує“ —
а він не послухав, пішов. От і вкусив його Мо-
розенко за пальчик. А тепер обом лихо: Андрій-
кови лихо — пальчик болить, а матері друге —
Андрійко не здужа! Так з вечера на Меланки,
казала Катря Зайчиха своему семилітньому си-

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 64646

нови Пилипкови, забившись з ним від страшного холоду аж за комин, у самий теплий куточок печі.

Було ще не пізно — тільки починало смеркати, а Катря вже зовсім на ніч забрала ся, не знати від кого й задля чого сінешні двері закрутила, хатні заціпнула, зняла невеличкий каганчик з полиці, засвітила і мерщій побрала ся з сином на ніч захопивши й свігло з собою.

Черепяний каганчик, що вилупила його Катря з розбитою кашника, з каплею рижієвої олії на дні ледви блимав у темному кутку своєю сизою горошиною на кінці гнота; пузатий комин заслоняв той підсліпий світ від хатнього мороку; на печі хоч — який-такий світ борюкав ся з темною, зате хату окривали непроглядні померки... Видко світ неохочий заглядати в темні, пристановища, де ховають ся злидні від холоду! Та й що там було освічувати? Хатні голі стіни-полупані: мороз повиступав, на них сизим інїєм; чорні двері розмачював він білими візерунками, а на шибках повимуровував цілі барани криги; таяла та крига помалу і спускала ся по стінах аж до долівки чорними патьоками... В кутку під божницею замість стола стояла узесенька примостка на чотирох лаколах, убитих в землю. Не лежало на тій примостці як у добрих людей буває, ні хліба шматочка, ні соли дрібочка; на двох голих дошках тієї примостки, чорніли тільки дірки, де були колись сучки, що повигнивали та повипадали. А в горі з кутка, виглядав невеличкий образ, не знагь — святого, чи святої, бо на йому малюнок потемнів, позмушав ся: одні тільки чорні очі сумно визирали з пожовклого обличчя, немов скаржили ся на холод та голод, що доводило ся терпіти хазяїнам хати... А на супроти столу, між череватою піччю в другою стіною, притулив ся піл з чотирох тоненьких драничок, таких хистких, що вони хитали ся та вгинали ся тоді, як хто до їх підходив, немов перестере- али не накладувати на їх нічого, щоб бува не

проломили ся. Та на їх і не лежало нічого — пустісінькі та голісінькі, як і та гола і дебела жердка, що висіла в кутку над полом. І на вішо її там привішено? У дець правда, на її бовтало ся лихе ряденце, а на ніч вона зоставала ся голою дровинякою причепленою наче на те, що коли кому заманеть ся, булоб де повіситись. І диво дивне! — як се Катрі ніколи не завадала така лиха думка, коли кругом неї було таке убожество, непроглядне, нужда та недостача, безмірні, холодні та голодні злидні!

Одначе тоб було ще дивнійше, якби в Катриній голові заклонулась така чорна думка в ночі на Меланки якраз перед Василем! Всякому звісно, що в ту ніч старий рік кінчаєть ся, а новий починаєть ся. На віки вічні старий зникне, занесе з собою і добре й лихе, похобає пережите й перемучене і стражданням закручене; а коли що й зоставить у людській схованці споминці, то всеж то буде не кипуче життя-страждання, а тільки слогадка про його, не живе відливе лихо, а тільки його холодна облуда. Натомісьць новий рік прийде, нові надії принесе з собою, а за ними, може, хоч невелику крихотку щастя. Та багатому багато його треба, а бідному й то гаразд; коли буде що на завтра кусати, буде чим забезпечитись від холоду!

У Катрі всі ті запаси якраз на Меланки вийшли. Ще з осени вона з ними тягала ся та держала ся, — скупилась і хлібом і топливом, думала, перехопитись через зиму. Та ба! Об Різдві вона побачила, що не тільки через зиму, а хочби через святки перехопитись... „Тількиб через святки! думала. — А там робоча пора настане. У багатих людей назбіраєть ся немало чорної одежі, поношеного білля, треба його попрати. Піду до кого або хто покличе, — може хоч на хліб перепаде! А може в кого трісочок або кізячків випрошу, — буде чим у хаті прокурити. Так і перетягну через зиму, — аби через свята“.

І от сьогодні в день Катря послідню мисочку борошенця витрусила, щоб спекти сяку-таку переп'ячку, послідне полінце спалила, щоб спекти її, послідній бурячок у борщ покришила, послідню пучку соли в його вкинула... „Очистила ся! Зовсім очистилась. На завтра хоч і в рай святий, то чиста!“ — думала Катря, поряючись біля печі.

Поки серед черіню лежало трухле полінце, дожидаючи підпалу. Катря була ніби спокійна. Правда, чорні думки і тоді вже снували по її обличчю, нерадісно світили карими очима. А як вона запалила останнє полінце, як огняні язики обхопили його кругом, то їй здало ся, буцім то її серце-палає! А як почав борщ укипати, то в її серці такі кипятки піднялись, що як вона не крепила ся, а не видержала...

— Пилипку! синочку мій! Що ми будемо завтра їсти? — скрикнула вона, й гарячою течією гірких сліз полили ся ті кипятки з очий до-долу...

Пилипко підскочив до матері, припав до її обличчя і тихо промовив:

— Цить, мамо цить! Завтра, мамочко, новий год... Я завтра піду до хрещеного батька посипати... Дасть мені батько сороківку гроший, а дядиня велику паляницю, ще й ковбасу на придачу... От і буде нам що їсти! А на гроші топлива купимо... багато-багато, щоб на всю зиму стало!

Катря втихомирила ся. Та як було й не втихомирити ся, коли син обіцяє такі багаті приноси?

А Пилипко, як тільки знову заклопотала ся мати, вже й з хати махнув.

— Куди ти, розхрїстаний та не одягнений? Мороз на дворі лютий! — крикнула мати йому на-вздогніці.

— Я на хвилиночку мамо... Я зараз верну ся.

Справді Пилипко не забарив ся. Вскочив у хату як пуп, синий, зубами цокоче.

— А що, я тобі казала: не йди? І куди ти ходив?

— Я за пашнею, мамочко бігав.

— За чим?

— За пашнею. Сусідній хлопець обіцяв ся пашні на посипання дати. Я до його бігав. Ось вона так в рукавичкою й оддав, — хвалить ся син, показуючи матері рукавичку. — Та тут, мамо, не тільки пашня — горох є, і квасоля: всього насипав Хведір!

— І куди ти, сину, підеш по такому холоду?

— Як куди? Кажуж до хрещеного батька.

— Господь з ним, дитино моя! Хиба близький світ до його тьопати ся? Як через ліс, то тут, а шляхом п'ять верстов буде... Ще замерзнеш в дорозі!

— Я замерзну?... Та я літом було на одній нозі до його дострибаю!

— То літом, сину, а се зимою. Шляху немає, сніги глибокі, загрузнеш денебудь, та й не вилізеш. Не ходи мій голубе! Хай, як потепліє, тоді підеш.

— А щож ми завтра будемо їсти? чим хату натопимо? — спитав ся син, зазираючи матері в вічі.

Вона аж стрепенула ся, мов хто колючу голку встромив в її серце. — Боже мій! у такі літа та чим свою головоньку він клопоче?! — подумала вона, ледви здержуючи сльози. І пригорнувши сина до себе, почала його умовляти:

— Не клопочи, сину, про завтрашнє, — Господь милосерний об нас поклопоче. Ти в мене малий, одна в мене втіха й надія. Не доведи Боже, лучить ся що з тобою недобре, на віщо тоді і мені на білому світоньку жити? Не ходи синку!.. Не ходи, моя дитино рідна!

— Яб мамо, й не пішов, та якже Хведорові рукавички назад вертати? Ти — скаже не ходив; ще сміяти ся буде.

— Ми пашню висиплемо, а рукавичку оддамо. Не ходи мій голубчику! Тиж в мене слух-

няний, послухайся мене: не ходи! — І почала голубити Пилипка.

— Ну, добре, не піду вже, тільки не вбивайтеся так, мамочко! — упрохував вже Пилипко матір, цілуючи її в лоб і в щоки.

Катря наче заспокоїлась, а проте неймовірна думка не кидала її голови, клопотала її. Вона знала свого Пилипка, який він вразливий до чужого горя. Тож до чужого, — а до свого? Хиба він не чув, яким вона несамопитим голосом заволатала, останні запаси витрушуючи на сьогодні? Хиба він не бачив по її заплаканих очах, яка різуча мука на стократь крає її серце? Хиба вона не знає, як ті сльози і та мука боляче впинаються в його жалісливе серце? Та він на що хоч піде, аби його мати не плакала. Бін і обдурити, обдурить аби її заспокоїти.

Вона не помилила ся. Пилипко, вмовляючи матір, тільки заспокоював її. В його малій головонці гвіздком стреміла думка: от хочби що, а піти посипати! І торік він ходив, ще меншим. Хрещений батько дав йому сороківку грошей. Шагів з п'ять він випосипав по селу. Тож торік було: тоді він був малим, а тепер!.. Тепер він дядині скаже, що в їх нічого їсти. Дядина добра людина, — надає йому й хліба, й ковбас. Отто він звеселить матір, як нанесе до дому подарунків! — Мати страшає, що я замерзну. І чогоб я замерз? Та я як чкурну, аж закурить! Мені аби з хати вибратись, щоб не запримітила мати, а там...

— Тиб, синку, сьогодні віддав Хведорові рукавичку, — трохи згодом почала Катря. — Ну, я сама спорожню та й віднесу назад. Скажу — у нас своя є... Дай сюда рукавичку!

— Так я, мамо похвалив ся Хведорови, що в нас рукавички нема. Хай я завтра в обід сам йому віддам, а то в брехунах зостану ся.

— Ну, добре. Хай і по твоєму буде! — одказала зітхнувши Катря і почала в хаті поратись. Пилипко собі буцім заграв ся, а тимчасом при-

гадував, кудиб заховати рукавичку, щоб мати не побачила. Він тепер кавав ся, що похвалив ся матерї про неї. Не похвалив ся, — матиб нічого не знала, не клопотала ся, а тепер не відстане, одно товкти ме: не ходи та не ходи.

Тільки що мати вийшла чогось на двір, він зразу схопив ся, метнув очима по хаті, побачив непримітне місце між піччю і паколом від полу і мершій ткнув туди рукавичку.

— Сиди там, та не писни! — скрикнув на неї і посваривсь невеличким пальчиком, мов на кого живого.

Рукавичка виставила до його напалка, наче глузуючи дразнила: отже візьму та й похвалю ся! От тільки мати на поріг, а я зараз їй на очи!

— Бач, яка осоружна: я її прошу, а вона виставляєть ся!.. Подожди ти!

І він пробрав ся аж під піл, щоб переховати рукавичку.

Катря, вернувшись з надвору, здивувала ся, — де се Пилипко? Куди йому діти ся? Чи на печі? — подумала, не сподіваючись нічого, підійшла до полу, зазираючи на піч.

— Сину, де ти? — спитала.

— Гаррр... загаркав Пилипко зпід полу, вдряпнувши матір за чобіт. Катря з жаху одскочила аж насеред хати.

— Ненечко, матінечко! Злякали ся? — вискочивши зпід полу, скрикнув Пилипко й повис у неї на руках. Він усміхав ся до неї й рожевим своїм личеньком, і ясними оченятами, і білими мов жерновки, зубенятами.

— Нехай тобі, сину, добро снить ся, як ти злякав мене! — промовила вона, піднімаючи його в гору і пригорнула до себе. Пилипко вчепив ся за материну шию руками, припав до неї головою, і так утішно на всю хату залив ся! Не маючи з ким пограти ся, він пустував тепер хоч з матірю. Мати собі раділа. Хай дитина краще бавить ся, ніж буде сушити себе важкими думками. Поцілувавши сина в лоб і в розхрістану

голу душу, тричі міцно поцілувавши, вона донесла його до полу і положивши на тонкі дранички, ще раз поцілувала. Не знать, де й діла ся недавня туга, сум та журба гірка!

— Моя дитиночко рідна! Мій синочку коханий!.. Краще так забавляти ся, ніж підеш куди не знать за чим! — нагадала знову Катря.

— Та яж вам казав уже, мамо, що не піду! Які бо ви неймовірні! — обізвав ся він з докором.

— Чую, чую, моя дитино. Я знаю — ти слухняний, ти послухаеш ся своєї матери! — палко шептала Катря, а проте думка про синові заміри не кидала її голови.

Вона зійшла до неї й тоді, як Катря послала ся й лягла з сином спати. Через те вона й на добраніч загомоніла з сином, щоб одвернути його від його заміру йги посипати, стала лякати Морозенком, що вкусив Оленчиного Андрійка за пальчик.

Та я, мамо, не бою ся Морозенка, — одказав Пилипко, — не страшний він мені! Андрійко малий, не знав що робити, то він його і вкусив за пальчик, а я не бою ся його!.. Якби він став мене кусати, то яб його по зубах, по зубах!

— Ні, сину, і ти бій ся його, хай йому всячина! Можеб і Андрійко оборонив би ся, якби знав, коли він нападеть ся, а то він завжди підходить крадькома. Вкусить, та й подав ся далі.

— То якже від його мамо й устерегти ся, коли він такий? Ми отсе тут поснемо, а він підкрадеть ся та й покусає.

— Тут не покусає, сину, бо тут тепло. І зуби його розстануть, як він підкрадеть ся до нас.

— А деж він живе? де його хата? — спитав ся Пилипко.

— На дворі, сину. Де віхало найстрашнійше та холод найлютіший — там його й хата..

— Якже він не змерзне, мамо? Ти кажеш що він старий, а от не боїть ся холоду.

— Чогож йому бояти ся, коли він і є сам холод. Пилипко задумав ся. Дивно йому й чудно

йому. Він знає, що таке холод, він бачив нераз віхало. — Непривітне все те, дошкулює. Отже, щоб то було старе або молоде, він не знає; — щоб мало обличчя, не бачив, — а от мати дідуганом Морозенка взиває. Він знає й діда старого, горбатого, з білою бородою й запалими підсліпуватими очима. Отже то дід добрий — нічого не зашкодить, — а от Морозенко, — каже мати, — кусаєть ся!

— Мамо! А бачив хто Морозенка, який він?

— Не знаю, моя дитино. Я не бачила, то й не знаю. А люди кажуть, що він старий-старий та кремезний... Голова з гору, замість волосся вкрита снігом, а борода сплетена з довгих-предовгих вітряків, що намерзають в ясний день під стріхами. А ніщо так у його, як зуби! Наче голочки, гострі, тонкі, непримітні; він, як кусає ними, то впускає в тіло. Через те воно так і болить та трудить, як він вгородить в його свої зуби!

— І очі є в його, мамо?

— Є сину. Кажуть очі в його з криги білі та блискучі, от як тонкі скалочки з льоду бувають, тільки замісто чоловічків в їх холодні огники світять. Страшні такі очі, крий Господи! Як наведе він ними на кого, так наскрізь холодом і прониже!

— А ноги він має? і руки?

— Є ноги й руки. Ноги в землі, не видно, а руки — довжезні хапала, він ними завжди махає. Холодом дихне, руками махне, так по всьому світу снігом та холодом стелить. А як розсердиться ся чого, то ще дужче руками замахає, — тоді вже ціле віхало здійсмає.

— Нехай йому всячина, який він страшний, мамо! — глибоко зітхнувши, мовив Пилипко.

— Страшний, сину... А найстрашнійший малим діткам. Він їх любить кусати, а часом і зовсім собі забирає.

— Яж, мамо, не малий; мені його нічого боятъ ся.

— Бій ся й ти, синку! Ти великий на те, щоб тебе в гору підняти або матери на руки взяти, а Морозенкови ти саме в пору. Таких, як ти він найбільше долюбляє. Часом буває, ви вискочите на двір, то він зараз і почне з вами загравати: за пальчики кусає або за носи ловить, а то на щоці вліпить такого холодного поцілунка, що від його аж шкура побіліє, а потім геть злущить ся. Тож, коли він вас в селі, нед-леко від домівки застукає; — а як — не доведи Боже! — де в голому полі або в лісі заскочить, то там вже й душу витягне.

Пилипко замовк, притаївши духа; мовчала й Катря. Завдавши синові такого страху, вона була певна, що він побоїть ся піти посипати. Йй тільки того й треба, щоб він не зірвав ся в такий холод в таку далеку путь. Йй самій, привичній до всякої лихої години, й то часом аж плач бере, як вискочить на двір. А тож то йому малому! — без одежи теплої, без чобіт добрих. Хай трохи попомліє душею від страху, а як засне, переспить. Страх минеть ся, забудуть ся ті страховища, що душу лякали, сон своїм спокоєм все те заснує, а всеж зостанеть ся споминка про ту страховину й та споминка одсахне сина від лихого заміру.

Вона глянула на його. Пилипко не спав, лежав тихо; широко розкриті очі направили ся в куток печі, він ними й не змильне, так дивить ся прикро. Куди він дивить ся? Що він там вбачає? — Він нікуди не дивить ся. Погляд його ганяєть ся за таємною думкою, що стоїть перед ним нерозгаданою, марою, як той нерозгаданий страх, що опанував його душу й серце. Що воно, відкіля воно, не питайте! Чутно тільки, як отсе страховище пронизує його мале серце, як воно кидаєть ся в кождій жильці, озиваєть ся в кождому суставі. Отже назвати його, не підбереш слова, — піймати й розглядіти не натрапиш часу. Так пробігає блискавиця через наше тіло; не счуєш ся, звідки світне, прониже і не знать куди, зникне.

— Синочку! пізно вже... ти спав би. Ну, я тебе перехрещу, щоб ніщо лихе до тебе сонного не приставало, — мовила, дивлючись на замислене личенько Пилипкове, й почала його хрестити, а перехрестивши, здавила злегенька за носик. Пилипко усміхнув ся, повернув ся боком до матери. Тихо дрімота почала його колыхати, злегка закриваючи очи. Незабаром після того він заснув.

II.

Приспавши сина, залилася Катря одна з своїми думками самотними. Не веселі вони були в неї! Та й кому зійде на думку радість, коли на завтра нічого їсти, нічим в хаті прокурити в люті морози? Як не забивай собі баки иньшими гадками, а думка про щоденні потреби скаредного життя верне тебе до його, почне крутити та вертїти коло його, — от як крутять ся голуби над пожежою. Дарма їм, що посмалять ся крила; байдуже, що незабаром огонь пожре їх захист, оселю і несподіване страховище вабить їх, тягне до себе. Кругом чорний морок, димище та курище розіп'яло ся, а під ними так видно так ясно! Доки сили стає, шугають вони, сполохані з гнізд своїх, над широким полум'ям, в диму та курищи, в горячїм від полу повітрі, поки не посмалять ся. Тоді від знемоги опукою падають в жарке огнище.

Чоловік — не птиця. Катря — не голубка. Хоч кругом неї викорилась пожежа, злиденного життя, душила димом та чадом її знеможену душу, хоч в тому чорному диму крутились та вертілись її самотні гіркі думи, — та не подали вони на огнище, не смалилися і не горїли, а ще більше розпросторювались і гуляли собі по волі не на безкраїм просторі, а в холодній хатині, б'ючись об сирі стїни, заглядаючи в голі кутки, прислухуючись до пекучих перебоїв серця. То їй вчувала ся своя голодна печія; то синів безпо-

мощний викрик: — Мамочко, їстки хочу! мамочко, папки, мамочко, змерз — холодно!

Ну що справді дасть вона завтра синові їсти? Чим прокурити черевату піч, щоб обігріти його, малого? — Піти в кого позичити? Хтож їй позичить? — Чи може, Христа ради руку простягти? — Хтож на те зверне увагу? — Гладка, скажуть, не хоче робити, та в старці пошила ся! Ну та може хто й зглянеть ся, зарятує на день або другий. А там же? а далі? Колиб вона сама була, то байдуже їй журити ся. Хиба мало високого дерева в лісі, глибоких ополонк на річці? Тільки, може, нагнулаб ся довга гилька над тілом або зашуміла вода попід льодом, сердячись, що хтось незвичайний зрушив її сонний покій! А от біля боку лежить її втіха й надія, спочиває її крихотка серця, що вона з таким болем одірвала від свого й пустила на світ окремим життям. Все на світі переживеть ся й минеть ся, все замовкне, як і ми замовкнемо; все зникне, як тїнь та, коли ми очі закриєм, одно зостанеть ся — воно, наша частка, що звязує мертвого з живим, нагадує живому про помершого, та нитка, що тягнеть ся без перериву через сотні, тисячі віків. Не дай, Господи, вона перерветь ся!

Через те Катря більше боліла за сина, ніж за себе. Та й чого їй за себе боліти, коли все, що було доброго та живого в душі, так перетрухло та перемліло, такою корою покрито ся, що нічому вже не проломити її! Чого тільки вона не пережила на своїм віку, не звідала? Десяти літ вона зостала ся сиротою, без батька, без матери, в панському дворі. Не на те примостила її там доля, щоб на волі рости, як билина в полі, а щоб підставляти свою спину під нагальну працю, томити свою сирітську голову чужими клопотали, вислухувати докори та нарікання, скоштувати стухана й духопелика від кожного, в кого засверблять руки. Батька її ще за молоду в москалі віддали, щоб знав, як треба

жорити ся крепацькій долі, а мати сохла та скліла, поки зовсім не зоскліла, покинувши на білому світі одинадцятилітню сироту. Зостала ся вона одним одна з Зайцевого роду. Були, правда, дядьки та тітки з матерного боку, та ті за двором жили, а туди заходили тільки в ряди-годи, щоб поманити її сухарем з остюками. Була ще в неї хрещена мати, що коли не коли мила й чесала її, та були панські індичата, що вона пасла малою, а більше нікого близького не було. Індичата їй найближші були. Вона з ними росла, ними втішала ся. Отсе набере в пазуху невеличких індичат та й майне з ними по степу. Старі індики курлюкають, женуть ся за нею. А вона наче вітер степом гуляє, заливаєть ся реготом, бо індичата, підскакуючи в пазушині, лоскочуть її попід боками. А як побільшають індичата, почнуть добиратись ростом до старих індиків, то вона почне на їх гукати, свистати, — і знову регоче, коли вони до неї, наче москалі на муштрі, всі разом забелькочуть. — Дурниця, дитячі забавки та витребеньки, за які нераз птишниця чесала руки об її спину. Сількісь! Коли та дурниця забавляє нас, тішить, то чом же й не потішитись нею? Хиба не так само бавлять ся люди, ганяючись за достатком, почотом, славою? Таж сама дурниця, тільки иньшої пори, иньших літ!.. Одно тільки: невеличка Катруся, бавлячись з індичатами, сама себе забавляла й від її іграшок не було нікому ніякої втрати, хоч птишниця, засилаючи духопелика і гукала що сили: „тиж, сучко, напелехавши повну пазуху індичат, подавиш їх!“ — А ми, ганяючись за достатком, почотом та славою, так часом бавимось з людьми, що від наших забавок буває їм дуже солоно!.. Нам байдуже про те, як було й байдуже Катрі, чи краще індичатам по степу біля старих індиків бігати, чи в її пазушині пищати. Вона знала одно: се її забавляло, вона й бавила ся. Маленька, дурченька! Та й тепер, видно, вона не порозумнішала, бо пригадавши давне, трохи не скрик-

нула: „І чому я до віку не зостала ся невеличкою дівчинкою з невеличкими індичатами: Так думала Катря, та не так судила їй мачуха-доля.

Минуло їй п'ятнадцять літ. Вона тільки-тільки що стала роспускати ся, як та рожева квітка вранці на зорі, стигнути й наливати ся, як червонобокi яблука на Спаса. Ясне сонце та запашне степове повітря допомагали роботі дівочьких літ. Висока Катря та брова, на лиці як калина, чорне волосся, наче хміль, кучерями обвиває її голову. Карі очі так утішно виглядають зпід довгих вій, загара на обличчі доводить, що не буряковий квас, а горяча кров — дзюрить у її жилах.

Раз її вглядів пан — і... Катря від індичат пішла в горнишні. Вона не скаже, щоб там їй жило ся погано: було їй вдоволь і пити й їсти і в чому походити; одно тільки не було — волі! Їй хотіло ся, як тому вітрови, по степу ганяги, надихатись польового повітря, щоб аж у грудях займалось, нажаритись на сонці палючому, що як не займеть ся!.. А вона мусіла сидіти в чотирьох стінах, та хіба коли-не коли в садку походити в холодку та в тіни, куди тільки крізь густе гілля пробиваєть ся ясне соняшне проміння. Польова билина, вона не призвичаєна до густої садової тіни. Чорна загара геть спала з її повного виду — білий він у неї та свіжий, мов пелюсточка з рожевої квітки; волосся від пахучої масти та щоденного вичісування вирівнялось та витонилось — не стерчить на голові кучерявим хмелем, а гладенько причесане, рівно облягає кругом її білого чола; сама вона ще піднялась, вирівнялась налила ся; немов обточена стала, — очий не одірвеш від неї!.. То все було з-околу. А що було на душі в Катрі, що заводилось у її серці? — Вона нікому не казала, та її ніхто не питав. „Яке несподіване шастя випало Катрі! — гомоніли дворові: що було з неї, а чим тепер стала? Сказано: не родись вродливим, а родись шасливим“. — „Брехня! —

оглядати злиденне добро. Он дїрява ряднина чорніє, простягла ся під Пилипком замість постелі. Кому вона й на що годить ся? Он невеличка подушечка піддержує його кучеряву голівоньку. Вона була колись велика, з пуху, та через кілька літ зносила ся, що й не пізнати. Пуху в ній, правда, ще багато, якби розскубити та розбити, й на великуб стало. Замість пуху напірник можна соломою або сінцем набити, — і на соломі щасливому добре спить ся! От, якби продати! Та комуж його, коли? Он ще кожушина вовною в гору, мов вівця простягла ся. Колись за неї двадцять рублів давали. Ще й тепер можна рублів з п'ять зачепити. Та як його без кожушини по такому холоду на роботу бігти. Хоч би потепліло швидче, в свитцїб можна. Заставилаб кожушину. П'ять рублів — гроші: на них би місяців до два протягти можна, а там потепліє. А може там ще що знайдець ся? — Каганець почав примеркати: останнє світло в йому вигорало. По кутках печі стовпились морок та чорна темнота Катря провела рукою по черені, чи не налапає бува ще чого, про віщо вона, може, забула. Мозоляна рука черкнула ся об суху глину й загарчала. „Нї, не забула, не помилилась, нічого більше немає!“ подумала вона і глянула на Пилипка. Сонна дитина тихо лежала перед нею розхрістана, роскидана. Катря витягла зпід себе другий край ряднини і вкрила нею сина, поцілувавши його в заплющені очі. Нагорілий квіт блиснув, зашкварчав, сиза іскорка стрільнула в гору і згасла... В хаті зробило ся темно, як у домовині.

Катря підвела ся, встала й почала спускати ся з печі на під, з полу до долу. Ось вона босими ногами почозгала по холодній долівці прямо до столу. Вхопившись руками за край його, вона звела очі в темний куток. Там нічогосінько не видно. Перепочивши край столу, вона одступила ступнів зо два назад і почала хреститись. Міцно, стуливши пучки, вона ще міцніше почала

накладати ними то на лоб, то на груди, то на плечі. Чутно було глухе постукування серед темноти, а більше нічого. Аж ось почулось важке зітханне, наче дух випирав ся з тіла. „Господи Боже мій“, — розліг ся гл хий голос в темноті, мов виривав ся зпід землі. Ще трохи згодом щось посунулось, наче впало. То Катря опустилась на вколішки й замолила ся в голос.

— Господи, я не вчена Тобі молитись, я незугарна Тебе святим словом просити... Я не за себе... Не на мене ти зглянь ся —, зглянь ся на його!.. Дай мені пораду в моім горю... Пошли мені розум добути, чого не стає нам!... А Ти, Мати Божа, Царице небесна! Заступнице наша! Напути його на все добре, захисти його від усього лихого: від холоду й від голоду, від хориби та болісти, від наглої смерти! Далі вона, припавши головою до холодної долівки, замовкла. Вся постать у неї тремтіла, голова трусила ся, сльози рясно — рясно посипались з закритих очий. Хоч зарані заходила ся Катря посипати ними на новий рік своє щастє, а все таки трохи полекшало на душі, як вона не швидко підвела ся з землі. Хоч туга серце, наче в жмені давила, та не різала його своїми гострими острогами! Поточуючись наче чмелена, печовпала Катря назад до полу й подралась з полу на ніч. Помацки налапавши сина, вона обережно перехрестила його і на край подушки, рядом з його кучерявого головонькою схилила свою задурену голову. Чорна непроглядна темнота стояла кругом. На дворі ревна сердита буря, ствгоніла в стіни, стрибала по оселі, вила в димарі, гуркотіла у вікна. Катря не дослухала ся. Натомлена важкими думками голова не здужала з дослуханням справлятись, напружене болістю серце забажало спочинку. Незабавом огорнуло Катрю німе забуття, захитала дрімота, а міцний сон прикрив її своїм спокоєм.

Львівська бібліотека

АН УРСР

№ И

64646

III.

Брало ся далеко за північ. Позасипали люди по своїх теплих захистах; спить—дрімає земля під глибоким снігом; знеміг ся вітер, утомило ся й віхало, затихло. Не сплять тільки зорі в далекому небі, та не спить той старий дідуган Морозенко, яким Катря лякала свого Пилипка. Білим інеєм чіпляєть ся він за дерево, гладенькою кригою вистилає собі слід по снігу, дише в повітрі таким холодом, що аж кишить усе кругом його. Розходив ся сердитий, немилосердно давить, колеть ся від його натовпу чорна земля, тріскаєть ся на її снігова кора, ділить ся на шматки товста крига над водою. Глухий бренькіт від того йде понад землею, розпросторюєть ся в холодному та густому повітрі, а дійшовши до лісу, стукаєть ся о кожную деревину. Там, у його темній гушавині, виють вовки — сіромаці. Сумно всюди, холодно і страшно. Кругом висить морок та мла непроглядна буяє, тільки сніги вилискують трохи та глуміють зорі в високому небі... Аж ось вплив зза гори Волосожар і почав виблискувати своїми зірочками, немов танцював перед світом... У той сам час злегенька скригнули сінешні двері в Катриній хаті й замовкли. Трохи згодом рипнули й надвірні, випускаючи Пилипка на двір. Загорнений у довгу Материну свитку, закутаний її чорним платком у шкарбунах на босу ногу, з рукавичкою в руках, він мов заяць, вискочив з сінній та й полинув прямо з села на ліс. Серце його, як у невеличкої пташки, пукало — билось, дух затаинав ся в грудях; а малі ноженята, бай-дуже про непомірні чоботи, своє робили: він ними швидко чекрижив все вперед та вперед.

І який він радий, що прокинув ся зарані, який веселий, що мати на чула, як він встав, узув ся, одяг ся і вийшов! От якби йому так і вернути ся, щоб мати ще спала. Він би багаті приноси положив на столі, а сам приліг біля неї. Он уже й світ бовваніє на дворі, білуваті смуги

пробивають ся крізь намерзлі шибки в хату. Він вдає, що спить, і мама вже проснулась. — „Синочку! пора вставати“, — шепче вона йому тихо. А він мов не чує, ще дуже зажмурює свої очі, потягаєть ся, наче й геть то розіспав ся. — Бач, як міцно заснув, — дивуєть ся мати. — Посни, синку, посни ще трохи, поки я приберусь, — каже вона, злізаючи з печі. — А то де взялось?! скрикнула мати, вглядівши на столі хліб та ковбаси. А він схопив ся, визирає зза комина та давай реготати... А що, мамо, злякав ся я вашого Морозенка?! що злякав ся? — І він миттю плигнув з печі на піл, з полу до долу. Мати його підхопила, пригорнула до себе. — От якби то так стало ся! — запобігає вперед думкою Пилипко та знай налягає на ноги, поспішаючи до лісу.

Ось він вибіг уже й за село, на широке роздолля. Перед його очима манячить ліс, прикрушений інеєм зверху та прикритий снігом, наче страшенна біла гора бовваніє він здалека... Подихнуло на Пилипка вільним холодним повітрям, ущипнуло за ніс, аж покотили ся сльози з очей, і невеличкі крижинки зразу на віях зависли. — Та ну, не страши: не боюсь я тебе! — промовив Пилипко, струшуючи рукою крижинки з очей. — То тільки мати лякала. І він не пішов, а побіг підтюпцем. Ось він добіг вже до лісу. Не сніговою горою тепер він здавався Пилипови, а темним страшидлом з чорними корявими ногами, білими лопатими руками та величезною закутаною снігом головою.. Скільки в того страховища ніг та рук? І не перелічити!... Ось воно одну ногу підставило під Пилипові шкарбуни; мов перечипити збираєть ся. Пилипко ухильнувся, обминув. Ось другу знову засилає і третя з снігу вилазить. Ось лапата рука заченила його за голову і зразу обтрусило всього снігом. Він як опечений одскочив. Щось десь луснуло, посипало наче горохом. Он друга рука наставляєть ся, третя здалека на його киває, мов перестерігає:

не ходи далі!.. Пилипкови зробило ся страшно: чорні кружала заходили перед очима, на голові підняло ся волосся в гору, наче джмелі загуло у вухах. Серце, як не вискочить, беть ся, дух запинаєть ся в грудях. Він застановив ся.

— Морозе, Морозеночку! — Замолив ся він тихо, — пусти мене до хрещеного батька. Я тільки до його одного піду посипати і що посипаю, віддам тобі половину.

Недалеко від його сич засичав, сова зарепетувала, а йому здало ся, що то Морозенко регоче — Хиба тобі мало половини? що ти регочеш? То я все тобі віддам, усе і гроші, й ковбаси. Пусти тільки!

— Пу гу-гу-гу! — застогнав пугач серед лісу, а Пилипкови здало ся, що то загукав Морозенко: — не пушу! — Бач який ти лихий та недобрий! — почав докорять Пилипко. — І щоб тобі стало ся від того? Яж не твоє братиму, а буду прохати в хрещеного батька. Он бідкаєть ся мати, що в нас на сьогодні нічого їсти, нічим протопити в хаті. Пусти, голубчику!

— Ха ха ха-ха-ха-а-а! — знов зарепетувала сова, й гучна луна з того скаженого репету по всьому лісі роздала ся.

— То ти тільки вмієш реготати? скрикнув Пилипко. — Так не боюсь я тебе! І піднявши кулачата в гору, він подав ся вперед.

Так цвирчить і стриба горобець перед котом, що вловив горобя і міцно здавивши зубами, покручує довгим хвостом та висвічує хижо очима. Ой стережи ся, невеличкий горобчику, того лукавого викручування та хижого висвічування! Лети собі мерщій в своє гніздечко виплакувати своє горенько з своєю дружиною. Стережи ся й ти, невеличкий Пилипку; свого лютого ворога, що тобі з ним боротись не сила! Верни ся мерщій в свою голодну та холодну оселю, де тебе ньенька рідненька пригріє і потурбуєть ся про твої недостатки.

Не встеріг ся знечевя горобець, не встиг і цвиріньнуть в останнє, як накрив його кіт

своєю пазуристою лапою. Не встерігсь і Пилипко свого ворога, що заманив його аж в середину глухого ліса, де він збив ся з шляху і різав ся трохи не по пояс глибокими кучуругами снігу. Не лічив Пилипко кілька разів приходилось йому падати й набирати снігу не то що в шкарбуни а й запазуху і за чорний платок на голові. Сількісь! Сніг він отрусить, та й знову дере вперед, дурноверхе завзяттє його підганяє. Ліс перед ним мов вироста і він давно вже вскочив у його і повинний би був перейти, а от йому кінця — краю немає. Мороз вже не раз, мов опік, боляче щіпнув його за ноги в лихих шкарбунах, за голі, малі кулачата і за личенько біле, рожеве. Не потура на те Пилипко, застановить ся перепочити, потре те місце, де болить, похука в малі рученята, та й знову щідтюпцем далі.

Ось він вибравсь на чисту поляну. Кругом ліс обступив її, а вона чиста та біла лежить собі, відпочиває під холодним снігом і тільки зірочки виблискують по її своїми сино-жовтуватими іскорками. Де се він? куди забрів? Скільки раз в доводилось літом бродить йому по лісі, а він не припам'ятає такої поляни. Чи не Морозенкова се, бува горниця? Чи не задля себе він прибрав її так чепурно, чисто? Кругом обставив деревом високим з кучерявими верхівями, пообтикав невеличкі полянки поміж деревом купцями тонкої ліщини, від вітру холодного закриває. Певно се його світлиця. Он під кожною деревиною по пеньку чорніє, то задля гостей, що як найдуть, то булоб де перепочити. Чом же тепер нікого не має? Чи були та поросходились, чи ще й не приходили?

— Сісти лишень тут і собі та відпочити, — промовив голосно Пилипко. — Здорово ухоркався, аж піт проймає. Сяду та перепочину.

Пилипко вибрав найзручнійший пеньок і сів на йому.

— Ну тай добре сидіти: є куди простягти ноги і спиною об віщо опертись, — подумав.

Пилипко простягаючи натружені ноженята й прихляючись головою до товстої деревини.

Йому було так хороше. Холоду він не почув, руки й ноги теплі — німіли, неміч, чи сон колисав його з тиха...

— Відпочину, та й знов піду; хоч світом діблюсь до хрещеного батька. Докажу таки матери, що Мороза її не злякавсь. Не страшний він мені, хоч спершу було наче страшно. А тепер?... ні... не боюсь... не страшний.

Пилипко затих, наче заснув. Що се таке? Він почув, наче що стрільнуло в йому і голова ходором заходила, посипались іскорки з очий, і разом все перед ним освітілось.

Загоріла ся вся поляна сивим світом. Серед того сизого сяйва почали сніжинки ворухитись, почали підніматись, вставати. Та які вони невеличкі, тендітні та білі! Личко з мачине зерно, самі з горошину, а рученята та ноженята, наче волос, тоненькі.

— Годі нам спочивать, — загомоніли — Швидко світ буде, дідусь наш прийде. Погуляймо та в довгої лози пограймо! — І почали ставати одна до другої спиною. — Разом! — хтось гукнув. Руки посплітались, задні поскилялись і передніх підняли в гору; далі передні пригнулись, піднімаючи задніх, і пішло, пішло... Все кругом колесом так і заходило! — Та й проворні які! — подумав Пилипко.

— Буде погірілись! — хтось крикнув. — Давай танцювати, нашого гостя дивувати! — якого? — Хлопця малого, що йшов до хрещеного батька посипати, та присів у нас на пеньку одпочити.

Ха-ха-ха! ха-ха-ха!

Як би то нам жениха...

Невеличкого, малого

Хлопяточка молодого!

— Дивись: ще й глузують! — думає Пилипко. А вони кругом його, як той рій заходили. Крутять ся, немов заверюха зняла ся.

— Шкода, що немає музики! — знову чує Пилипко. — Де в гаспида подів ся наш музика? Видно вихилив чимало, стрічаючи новий рік, та й заліг в дуплі одпочивати. Ходімо, його збудимо. Доки він, бісова пяниця, буде рутити!

Декілька пар кинуло ся ген до дуплиного дуба. Закрутили ся над дуплом та назабаром в йому й зникли. А ті, що zostались біля Пилипка, заспівали:

Вставай, вставай, пяниченьку!
 Годі тобі спати.
 Заграй ти нам на скрипонці,
 Дай потанцювати.

Незабаром з дупла показав ся чорний цвіркун, на весь рот позіхаючи та ногою голову почухуючи.

— Прочумай ся, пянице! Ач як розіспав ся! — кричать до його сніжинки.

— Пянице! — отризнув ся цвіркун. — Який я пяниця? Ви мене напували чи що?

— А від чогож ти спиш?

— Від чого? — Сон найшов!

— Знаємо ми, відкіля той сон! Цілу ніч у попа гуляв, попову дочку звеселяв. Прочумай ся та грай мершій!

— У попа і без мене були свої музики. Віддає дочку після водохрестя, то там такого гостей зібрало ся, що й протовпитись ніяк. Цілу ніченьку гуляли. Музика тне, а всі танцюють!

— От і ти нам заграй, щоб і ми потанцювали.

— А плата буде?

— Буде!

— Яка!

— З іню водиця цупка!

— Подавіть ся ви нею! — скрикнув цвіркун сплюнувши.

— Ну годі, не комизь ся та мершій проспи ся. Бо як повернеть ся наш дідусь Морозенко, то буде тобі лихая ненька!

— Ви так і звикли про все доводити дідови!..
 Цохотухи! Становіть ся вже, буду грати.

І, надимаючись, він почав:
 Цвірінь! Цвірінь!
 Як би теплий черінь
 Та гаряче просо,
 То спав би я досі!
 А тут мені холодно,
 Жити мені голодно.
 Бух!
 Піти надіти кожух.

І цвіркун мерщій плигнув в дупло. Всі сніжинки зареготались.

— Дивись, які тут дива! — промовив, чи подумав Пилипко.

— Ще й не такі побачиш, — хтось до його обізвав ся.

Се зразу щось як загуде! — Тонко та голосно запищало, наче хто в невеличку дудочку заграв.

— Се наше Вахало йде
 Та музики за собою веде!

— скрикнули разом сніжинки і закрутили ся серед поляни. Захитались гильки на високому дереві й почали струшувати з себе іній. То не іній, то ледви примітні білі, голенькі хлопята злітали з гілок, і кожне вхопивши за руку сніжинку, почало біля сніжинок крутити ся та гопака вибивати. Сніжинки собі зіп'явшись на пальчики, дрібно ногами вибірали і сухе листе на ліщині надимало ся, гуло, деренчало і ліщина об ліщину терлась, скрипіла, а вітер поміж гільками так завивав, шо в Пилипка аж в вухах пищало. Сніжинки з інієм крутили ся, збивали ся в купу і та росла більшала і, наче стовп, піднімала ся в гору.

Віхало, віхало!
 Наце любе втіхало!..
 Прийди ти до нас
 Звеселити нам час!

— Все кругом пищало, верешало, гуло...

Аж ось з'явився і Віхало. Товсте та кругле, наче здоровенна копиця, воно десь зза дерево взялося і вхопившись за верхів'я гілок цупкими, лапастими руками, почало спускати ся серед поляни. Товсті, як лантухи, його ноги в повітрі гоїдалися, снігова одежа на йому крутила ся, лопотіла, а кустрата голова на всі боки майтолала ся.

— Помочі дайте! помочі дайте! Піддержуйте, щоб не впав, бува, я та не забився, — товстим хриплим голосом загуло Віхало.

Сніжинки з інїєм ще більше закрутили ся, стовпом здіймаючись в гору, і той стовп підвели під Віхала.

— Ху-ху! заморився! — сказало Віхало, і по стовпу почало спускати ся на поляну.

— Гу-гу-у-у! — зачуло Віхало і все кругом його закрутило ся.

У Пилипка потемніло в очах, голова кругом заходила, в вухах дзвонило, мов в дзвони, гадки почали меркнути, зникати. Його щось хитає, колише.

Засни, засни, мій синочку.
Малая дитино!

— чує він, наче крізь сон, чийсь любий голос. То мати над ним котка співає, чи хто иньший? Ні, то не матусин голос, то хтось другий над ним нахилив ся. — Чогож воно тісно так стало? Хто се на мене таким холодом дише? — плутається ся в Пилипковій голові. — Се ти дідугане Морозе? се твої лихі вчинки?

На щастє на здоровлє на новий рік!...

— загуло в Пилипка в вухах, тисячі свічок засвітило в очах і він побачив дідугана Морозенка. Здоровенна, наче винницький казан, голова його була закустрана цілим оберемком білого снігу і довга як помело борода виплетена з товстих віскряків криги; товсті настобурчені брови, густо покриті білим інїєм, а сірозелені очі, наче волосожари, виблискують холодним світлом. Тихо схилив ся він над Пилипком, подививсь, мов ми-

лував ся, на його лигенько біле покійне і, світнувши хижими очима, приложивсь до теплих ще устоньків Пилипкових своїми холодно палаючими устами. Не зітхнув Пилипко, не струснув ся!.. Все в йому й кругом його затихло, покрило ся темним, холодним спокоєм....

Вже білий світ носив ся понад землею; надумалось сонце вставати і послало вперед себе аж два червоні стовпи.

Стоять вони на краї неба, підняли ся високо в гору, буяють своїм червоним світлом, — пророкують людям щось лихе на сьогодні...

— На щастє, на здоровля, на новий рік! Роди, Боже, жито, пшеницю, і всяку пашницю, — почуло ся Катрі крізь сон. — Вона кинулась, відкрила очі та й не стямилась. Де лежав Пилипко, тільки слід його: чорніє діраве ряденце, бовваніє примнята подушка.

Вона миттю стрибнула з печі до долу і побачила табун посипальників, що товпились біля порога.

— Ви не бачили Пилипка? — питає.

— Ні.. поторопіли ті.

— Божеж мій, Боже! — вдарилась в телеси Катря. — Він таки не злякав ся, не послухав ся — пішов!

Та вхопивши на опашки кожушанку, як навісна, помчала ся з хати. — Хлопчики постояли трохи і, здивовані пішли собі далі.

— А куди се? Куди се так швидко? — гукали до неї з дворів селяни, дивуючись, що Катря за рані і так прудко біжить улицею.

Не дослухала ся вона до того допитування, вона навіть не бачила нічого перед собою, окрім одного Пилипка.

— Пилипку!.. сину мій.. синочку!.. І куди ти пішов, по такому лютому морозу?... Куди ти зняв ся то такому скаженому холоду?... — гукала вона на бігу, думаючи, що те гукання раніш від

неї добіжить до сина, подасть йому звістку, як побиваєть ся за ним його мати!

Вітер подихав проти неї й геть односив назад Катрин нестямний лемент.

Не донявши гуком, вона надолужала бігом. Аж мерзла земля гула під нею, так вона мчала ся! В грудях дух затинав ся, серце, як не вискочить, билось, а вона несла ся! Вона не потурала нінащо. Хиба вона дише для себе? Хиба серце беть ся для неї? Хиба не все одно, коли те й друге стане, як його на світі не стане? І чому вона не птиця? Чому в неї не вирости крила? Стрілою вона пустилаб ся навздогінці, рябцем би впала. де його спіткала, сизим орлом підхопила на свої крила й миттю до дому примчала!... Ба ба! Нема в неї крилець, їй Богом не дано літати. Хай же одбувають за все ноги!

І Катря не жаліла своїх ніг: скільки хапало духу, спотикала ся об груду, падала в високі кочугури снігу і, викарабкавшись, знову несла ся далі та далі.

Ось вона й біля лісу. Ось і в ліс вбігає. Бита дорога послала ся в право. А то чий слід верне на ліво? На чистім снігу свіжий слід малої ноги. Катря як вкопана стала. — Невже се Пилипчин слідочок. Збилось в ночі з шляху? — вдарило Катрі в голову, — та невжеж то, Господи? — скрикнула вона, не знаючи, що їй робити, чи йти по шляху, чи вернуть по сліду. — А може воно далі й на шлях натрапило? Піду по сліду, — подумала Катря і, наче пчана, хитаючись, тихо поплела ся свіжим снігом в гущавину ліса.

Ясне сонце почало підніматись десь далеко за лісом і його червоний світ слав ся в лісі по снігу, а на опушених інїєм високих гільках стрибало ясне проміння, висвічуючи то жовто зеленими, то червоно-синими іскорками. Наче зачарований велитень, стояв ліс, опушений весь інїєм білим, прикритий і пронизаний на скрізь соняшним саявом. В йому було тихо; холодне

повітрі від лютого морозу, здаєть ся, загускло, ані ворухнеть, ся, — чисте, прозоре, спокійне.

Хто втерпів би не застановить ся, щоб не налюбуватись тією чарівничою красою!

Огже Катря байдуже про те! Не до того їй, щоб чим милуватись на світі. Вона тієї чарівничої краси не примічає та й не бачить. Вона вбачає тільки свіжий слід по снігу і боїть ся його загубити. Чорною марою тиняєть ся вона по тому сліду, хиляє то на право, то на ліво, куди він поверне; їй навіть не западає в голову, до чого він доведе; вона тільки одного бажає швидше, хутше знайти свого Пилипка!

Он слід ріжеть ся прямо на кущ ліщини. Ні не в кущ він пішов, а повернув поза кущем. Чмелена Катря за ним повертає й опинилась серед невеликої круглої поляни.

Бистре око її не помилило ся, вгляділо зразу, що Катрі треба і вона, як стріла, полинула до пенька, на котрому сидів Пилипко, проклонившись до дерева головою.

— Пилипку!... синочку мій...! — нестямю скрикнула Катря і вхопилась за його. Палючий огонь не опік би так боляче їй рук, як пекло їх холодне Пилипкове тіло!

У Катрі перед очима дим закурів, запекло біля серця, голова кругом заходила. Якась невиразна думка знялась в її голові, проплазувала горячим мозком та там і закоїла.

Опукою повалила ся Катря біля сина, та вже більше й не підводилась. В неї од нестямки розірвало ся серце!

На третій тільки день кинулись селяни шукати Катрю і знайшли її вже задубілу біля замерзлого сина.

— От таке то вчинило ся! Не даром сонце всі отсі дні такі стовпи ставило, — мовив старий дід, — оглядаючи холодні трупи. — Шкода молододі сили; подавив мороз.

— Та й краще! — одказав Катрин близк сусід, високий та сухий, наче дошка, чоловік. Не задавив би мороз, то голод догриз!

— А хлопчик? Яка то була утішна дитина! — знову каже дід.

— Не жалкуйте, діду, малого: раніше вмерло, менше горя знатиме! — знай одно товче Катрин сусід.

Люди тільки важко зітхнули та перехрестили ся. Чи не від божевільних річий Катриного сусіда?

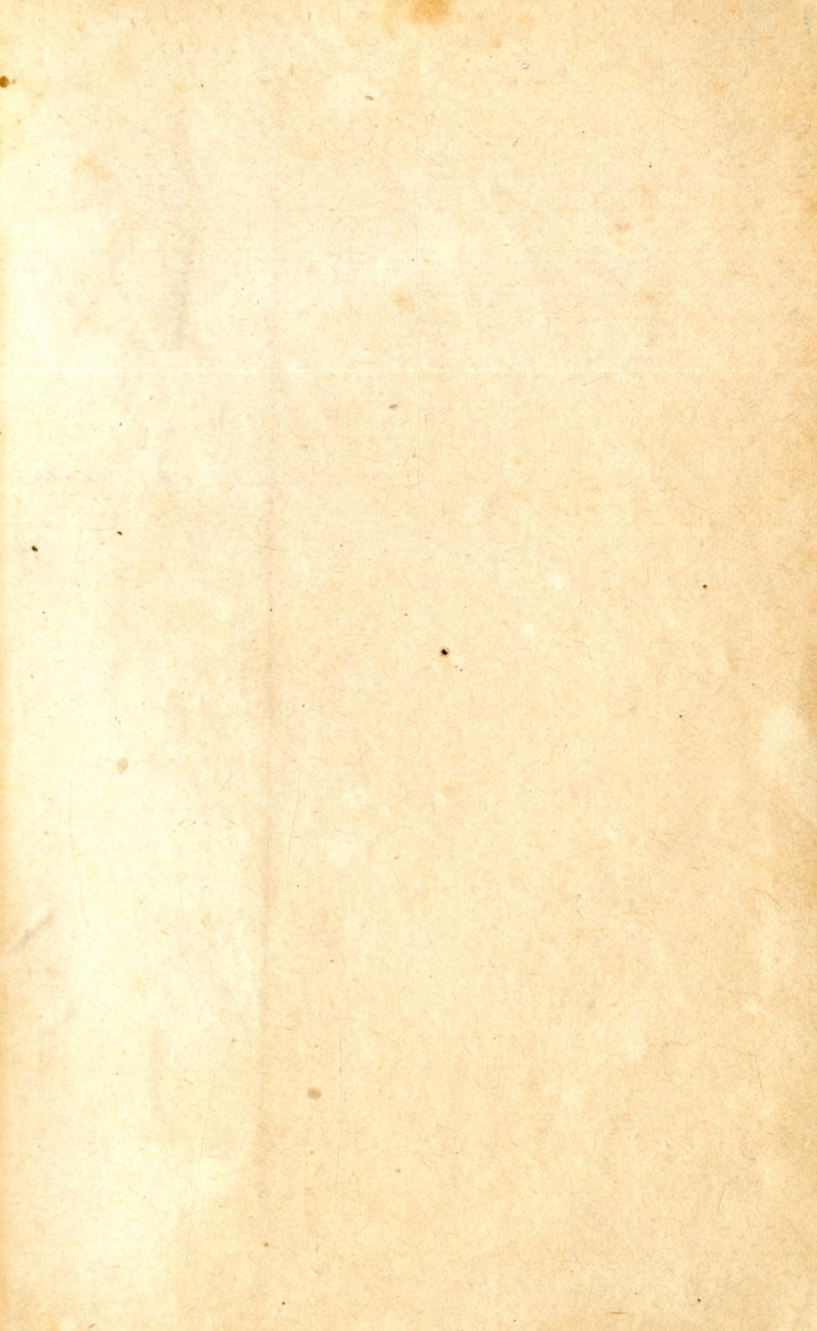
так то нашим дідом
 шодан на світлі місяці
 сусіді замурмушту

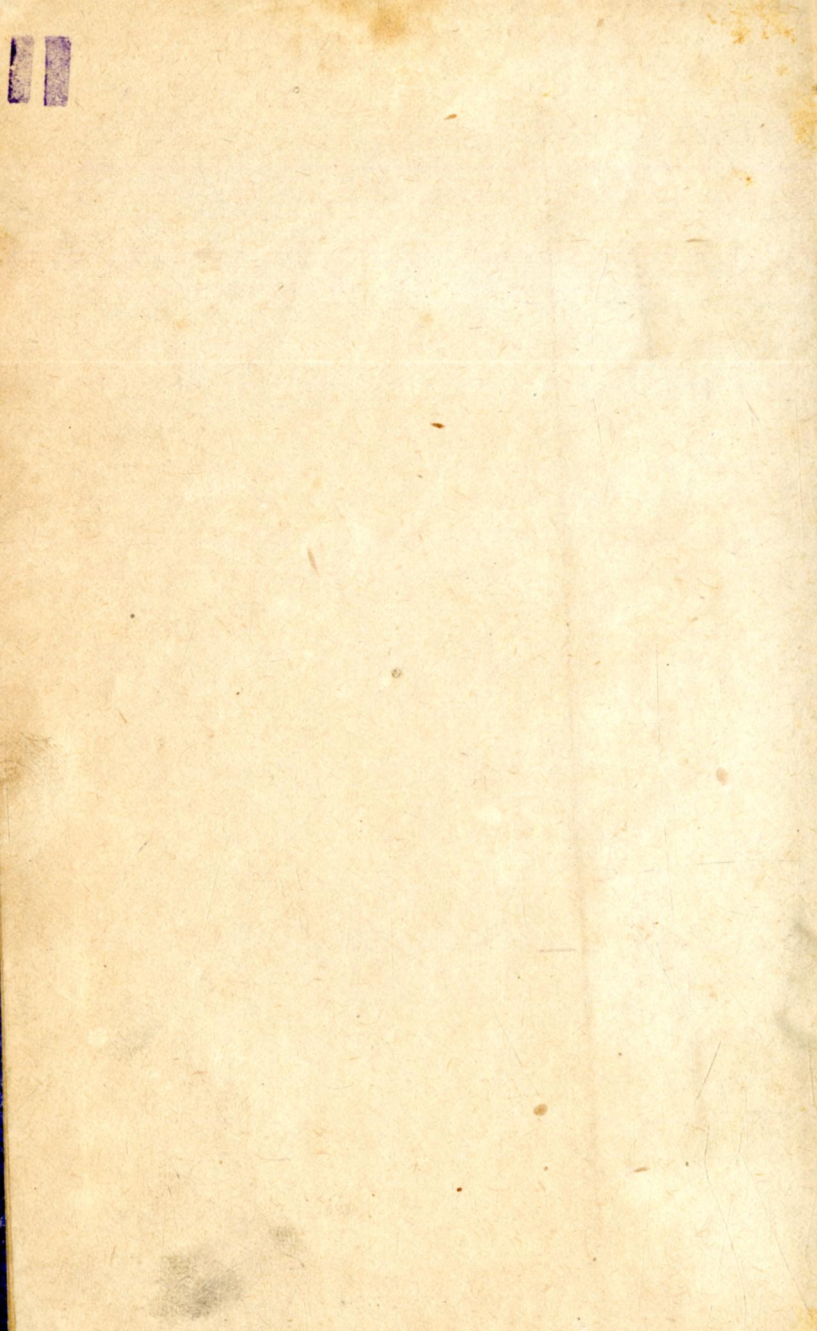
М. Савіцький

12/11
 1922 року

Хочу написати

M

156 194

B.

И-64 646

II

И 64.646